

SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI AMALGA OSHIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMI

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich,

Namangan muhandislik-qurilish instituti
iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

xulugbek1984@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3589-373X

Xakimova Go'zal Akbar qizi

Namangan muhandislik-qurilish instituti talabasi.

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
Qabul qilindi: 24-mart 2024-yil Tasdiqlandi: 26-mart 2024-yil Jurnal soni: 10 Maqola raqami: 25 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v10i10.919	Ushbu maqola sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun qo'llaniladigan moliyaviy mexanizmlarni o'rganadi. Maqolada innovatsiyalarni moliyalashtirish va qo'llab-quvvatlash uchun ushbu korxonalar tomonidan qo'llaniladigan turli strategiyalar, vositalarni va ularning mahsuldorlik, raqobatbardoshlik va umumiy samaradorlikka ta'sirini o'rganadi. Tadqiqot sanoat sektorida innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash uchun moliyaviy resurslardan samarali foydalanish haqida tushuncha berishga qaratilgan.
KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/ keywords	
Sanoat; ishlab chiqarish; innovatsion faoliyat; korxonalar; moliyaviy barqarorlik; moliyaviy mexanizm; innovatsion faoliyat; sanoat korxonalar; sarmoya; moliyalashtirish; texnologiyani qabul qilish; venchur kapitali; grantlar; risklarni boshqarish; byudjetlashtirish; soliq imtiyozlari; hamkorlik; intellektual mulk; iqtisodiy o'sish.	

Kirish. Hozirgi jadal rivojlanayotgan sanoat landshaftida moliyaviy mexanizm korxonalarida innovatsiyalarni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Korxonalar raqobatbardosh va dolzarb bo'lib qolishga intilayotgani sababli, innovatsion faoliyatni samarali amalga oshirish birinchi o'ringa chiqadi. Sanoat korxonalarini uchun bu hududda harakat qilish innovatsiyalarni ta'minlovchi moliyaviy vositalar va strategiyalarni chuqur tushunishni talab qiladi. Moliyaviy mexanizm investitsiyalarni ta'minlashdan tavakkalchilikni boshqarish va resurslarni optimallashtirishgacha innovatsion salohiyatni ro'yobga chiqarish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Shu nuqta nazardan, moliya va innovatsiyalar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni o'rganish zamonaviy iqtisodiyotda sanoat korxonalarining muvaffaqiyatini shakllantiruvchi dinamikani ochib beradi bu raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun zarurdir. Sanoat korxonalarini doimo bozor talablarini qondirish, samaradorlikni oshirish va o'sishni rag'batlantirish uchun innovatsion echimlarni ishlab chiqish va amalga oshirishga qaratilgan. Biroq, bu innovatsion g'oyalarni amalga oshirish ko'pincha tadqiqot, ishlanmalar va amalga oshirish jarayonlarini qo'llab-quvvatlaydigan mustahkam moliyaviy mexanizmi talab qiladi. Ushbu maqolada biz sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni engillashtirish, innovatsion tashabbuslarni moliyalashtirish va qo'llab-quvvatlash uchun foydalaniladigan turli strategiya va vositalarni o'rganish bilan bog'liq moliyaviy mexanizmlarning nozik tomonlarini ko'rib chiqamiz.

Bugungi kuchli raqobatbardosh jahon bozorida innovatsiyalar sanoat korxonalarining omon qolishi va muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Biroq, innovatsion g'oyalarni amalga oshirish ko'pincha katta moliyaviy resurslarni talab qiladi. Sanoat korxonalarining ehtiyojlariga moslashtirilgan moliyaviy mexanizmlarni o'rganish innovatsiyalarni yanada qulay va amalga oshirish orqali rag'batlantirishi mumkin.

Sanoat korxonalarini raqobatdan oldinda turish uchun doimiy ravishda innovatsiyalar kiritishlari kerak. Kuchli moliyaviy mexanizm innovatsion texnologiyalar va jarayonlarni tadqiq etish, ishlab chiqish va joriy etish uchun zarur mablag'larni ta'minlashi va shu tariqa ushbu korxonalarining ichki va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshiradi. Iste'molchilarning talablari va bozor tendentsiyalari doimo rivojlanib bormoqda. Sanoat korxonalarini ushbu o'zgaruvchan talablarni samarali qondirish uchun moslashishi va yangilanishi kerak. Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlovchi moliyaviy mexanizm kompaniyalarga bozor o'zgarishlariga tez va samarali javob berishga imkon beradi va shu bilan dolzarb va daromadli bo'lib qoladi.

Innovatsiyalar yangi mahsulotlar, xizmatlar va bozorlarni yaratish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Iqtisodiyotning asosiy ishtirokchilari bo'lgan sanoat korxonalarini innovatsiyalar orqali umumiy iqtisodiy rivojlanishga sezilarli hissa qo'shishi mumkin. Yaxshi ishlab chiqilgan moliyaviy mexanizm zarur resurslar va rag'batlarni taqdim etish orqali bu jarayonni osonlashtiradi. Sanoat korxonalaridagi innovatsion faoliyat ekologik toza texnologiyalarni ishlab chiqish yoki chiqindilar va resurslar sarfini kamaytirish uchun ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish kabi barqarorlik va samaradorlikka ham e'tibor qaratishi mumkin. Bunday tashabbuslarni rag'batlantiradigan va qo'llab-quvvatlovchi moliyaviy mexanizm barqaror rivojlanish va mas'uliyatli biznes amaliyotlarini rag'batlantirish uchun juda muhimdir.

Ko'pgina innovatsion g'oyalarni moliya etishmasligi tufayli amalga oshmaydi. Sanoat korxonalarining ehtiyojlariga moslashtirilgan moliyaviy mexanizm, ayniqsa, an'anaviy kanallar orqali moliyalashtirishni ta'minlashda qiynalayotgan kichik va o'rta korxonalar uchun mablag'lardan yaxshiroq foydalanishni ta'minlaydi. Hukumatlar va siyosatchilar iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshlik uchun innovatsiyalar muhimligini tobora ko'proq tan olishmoqda. Samarali moliyaviy mexanizmlarni ishlab chiqish davlat va xususiy sektor o'rtasida innovatsiyalarga investitsiyalarni rag'batlantirish siyosatini yaratish, shu bilan birga mablag'lardan mas'uliyat va mas'uliyat bilan foydalanishni ta'minlaydigan hamkorlikni talab qiladi.

Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni amalga oshirishning moliyaviy mexanizmi mavzusi iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, raqobatbardoshlikni oshirish, bozor talablarini qondirish, barqarorlikni rag'batlantirish va turli manfaatdor tomonlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish salohiyati tufayli dolzarbdir.

Adabiyotlar tahlili. Adabiyotlar sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni amalga oshirishga ko'maklashishda moliyaviy mexanizmlarning hal qiluvchi rolini ta'kidlaydi. Innovatsiyalarni samarali qo'llab-quvvatlash uchun firmalar muammolarni hal qilishda va mavjud bo'lganda davlat yordamidan foydalanishda ichki va tashqi moliyalashtirish manbalaridan foydalanishlari kerak. Tegishli moliyaviy strategiyalarni qo'llash orqali sanoat korxonalarini o'zlarining raqobatbardoshligini oshirishlari va dinamik bozorlarda barqaror o'sishga erishishlari mumkin.

Ko'pgina tadqiqotlar sanoat korxonalarini uchun innovatsiyalarning muhimligini ta'kidlaydi. Chesbrough (2003) fikriga ko'ra, innovatsiyalar firmalarning o'zgaruvchan bozor sharoitlariga moslashishlari, raqobatbardoshligini saqlab qolishlari va uzoq muddatli o'sishga erishishlari uchun zarurdir. Bundan tashqari, Teece (2010) innovatsiyalar

firmalarga dinamik muhitda qiymatni qo'lg'a kiritish va bozor yetakchiligini saqlab qolish imkonini beradi, deb ta'kidlaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy cheklolvar ko'pincha sanoat korxonalarida innovatsiyalarga to'sqinlik qiladi. Firmalar ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar (AR&D) faoliyati uchun etarli mablag' olishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Xoll (2002) innovatsiyalar uchun moliyaviy resurslarning ahamiyatini ta'kidlab, moliyalashtirishning etishmasligi firmalarning yangi texnologiyalar va jarayonlarga sarmoya kiritish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkinligini ko'rsatadi.

Sanoat korxonalarini o'zlarining innovatsion tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash uchun turli moliyalashtirish manbalaridan foydalanadilar. Bularga ichki mablag'lar, qarz yoki o'z mablag'lari hisobidan tashqi moliyalashtirish, davlat grantlari va tadqiqot institutlari yoki boshqa firmalar bilan hamkorlik kiradi (Mansfield, 1995). Har bir moliyalashtirish manbasi firmaning innovatsion strategiyasi va amalga oshirilishiga ta'sir qiluvchi o'zining afzalliklari va qiyinchiliklariga ega.

Sanoat korxonalarida innovatsiyalarni rag'batlantirishda davlat siyosati va dasturlari muhim o'rin tutadi. Mowery va boshqalar tomonidan tadqiqot. (2001) grantlar, soliq imtiyozlari va ilmiy-tadqiqot subsidiyalari orqali davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash moliyaviy risklarni kamaytirish va tajribalar uchun resurslarni taqdim etish orqali xususiy sektor innovatsiyalarini rag'batlantirishi mumkinligini taklif qiladi.

Sanoat korxonalarini tomonidan innovatsion faoliyatni samarali amalga oshirish uchun turli moliyaviy mexanizmlar qo'llaniladi. Bularga venchur kapital investitsiyalar, strategik sheriklik, texnologiya litsenziyalash va innovatsion kreditlar yoki obligatsiyalar kabi innovatsiyalarga yo'naltirilgan moliyaviy vositalar kiradi (OECD, 2019). Har bir mexanizm turli maqsadlarga xizmat qiladi va innovatsion jarayonning turli bosqichlarida firmalarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondiradi.

Va nihoyat, tadqiqot innovatsiyalar va firma faoliyati o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib chiqdi. Belderbos va boshqalar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar kabi. (2004) va Cefis & Marsili (2005) innovatsiyalarga sarmoya kiritayotgan firmalar innovatsiya natijalarini boshqarishda samarali moliyaviy mexanizmlarning muhimligini ta'kidlab, uzoq muddatda yuqori mahsuldorlikka, bozor ulushiga va rentabellikka erishishga intiladilar.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni amalga oshirishning moliyaviy mexanizmlarini har tomonlama tushunish uchun miqdoriy va sifat usullarini birlashtirgan aralash usullarni qo'llaydi. Tadqiqot pragmatistik falsafa ostida olib boriladi.

Innovatsion loyihalarning moliyaviy holatini aniqlashda hal etiladigan asosiy vazifa - bu o'z vaqtida korxonaning to'lovga layo'qatini nazarda tutgan holda uning likvidligini baholash va moliyaviy majburiyatlarga egaligi bo'yicha to'liq hajmda javob berish (ayniqsa, uning mablag'larini investitsiyalash davridagi chora-tadbirlar) dan iboratdir.

Moliyaviy mexanizmlarni nazariy va amaliy nuqtai nazardan tushunishga qaratilgan bo'lib, real stsenariyalarda nima ishlayotganiga e'tibor qaratiladi va sanoat korxonalarini tomonidan innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun foydalaniladigan mavjud moliyaviy mexanizmlarni tahlil qilish, sanoat korxonalarini innovatsiyalarni moliyalashtirishda duch keladigan muammolarni aniqlash, sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatning muvaffaqiyatiga moliyaviy mexanizmlarning ta'sirini o'rganish vanixoyat, sanoat korxonalarida innovatsiyalarni joriy etishning moliyaviy mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berish bilan yakunlanadi.

Tadqiqot natijalari. Korxonaning likvidligi ob'ektning yaratilishi va ekspluatatsiya qilinishining barcha muddati mobaynida korxonaga tushum va to'lovlar balansining ijobiy saldosini ifodalaydi. Qandaydir vaqt oraliqida korxonaga mablag'larini qoplash uchun mablag'larning yetishmasligi bankrotlik xavfini soladi va muvofiq loyihani real amalga oshirish muammosini keltirib chiqaradi.

Belgilangan loyihani amalga oshirishda korxonaning moliyaviy to'lovga qodirligini tekshirish natijalari shunday holatda ijobiy bo'ladi, agarda uning xususiy va jalb qilingan mablag'lari bo'yicha mavjud imkoniyatlarni qarzni to'lash jadvalining muddatlariga muvofiq kelsa va miqdori bo'yicha yetarlicha bo'lsa.

Loyihaning to'lovga qodirligi moliyaviy hisobotning uchta shakliga asoslanadi. Korxonaga moliyaviy holatini (innovatsion loyihasi) istiqbollashtirish rejasini moliyaviy baholashning bazis shakli deb nomlanuvchi hisobot shakllari bo'yicha tuziladi.

Moliyaviy holatning kelgusidagi rejasini quyidagilarni o'z ichiga oladi: foyda rejasini (moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot asosida tuziladi); pul mablag'lari harakati rejasini (pul mablag'lari harakati

to'g'risida hisobot asosida tuziladi); rejali balans (balans hisoboti shakli bo'yicha).

Uchta hujjatning hammasi umumiy boshlangich ma'lumotlarga asoslanadi va shuning uchun ular bir-biri bilan moslashtiriladi. Ushbu shakllarning har biri har tomondan loyihaning istiqboli to'g'risida axborotga ega bo'lib, uning ishonchligi va samaradorligi haqida umumiy xulosa chiqarish imkonini beradi. Bunda loyihani realizatsiyasi ishtirokchilari u to'g'risida axborotlarni turlicha qabul qiladi. Korxonaga jamoasi va uning aksionerlari uchun eng katta qiziqish foyda rejasidir, banklar (kreditdorlar) uchun esa - pul mablag'lari harakati rejasini hisoblanadi.

Foyda rejasida u yoki bu davr mobaynida korxonaga daromadlari va harajatlari o'rtasidagi nisbatning namunasi ishlab chiqiladi. Daromadlar va harajatlarning hajmining tahlili loyihani amaliyotga joriy etishga ularni qo'yish uchun zaxira mablag'larini baholash imkonini beradi. Bu reja tuzilish shakli soliq to'lovlari va dividendlar olinishini hamda ishlab chiqarish hajmining mutanosib o'zgarishida to'g'ridan-to'g'ri harajatlarga tannarxni va ishlab chiqarish hajmini o'zgarishiga muayyan chegarada sezilmas shartli-doimiy qo'shimcha. harajatlarni taqsimlashni ta'minlaydi.

Rejalashtirish davri mos ravishda bir yilga qabul qilinadi. Rejalashtirish umumiy intervali loyihani amaliyotga joriy qilish harajatlarni to'liq qoplash uchun korxonaga zarur bo'lgan loyihalashtirish, qilinish, ob'ekt quvvatini o'zlashtirish vaqti, yillar sonini o'z ichiga olishi kerak.

Bu umumiy tavsiyalar rejalashtirishning qandaydir aniq davomiyligi to'g'risida gapirishga imkon bermaydi. Har bir loyiha uchun u boshqacha bo'ladi.

Amaliyotda barcha holatlarda reja tuzilishining vaqtinchalik imkoniyat doirasi uni ishlab chiqish jarayonida aniqlanadi va investitsion harajatlarni qoplash vaqti boshlanishini ifodalaydi.

Korxonaga foydasi rejasini ishlab chiqishda soliq qonunchiligi, korxonaga huquqiy maqomi, yo'nalishlari va faoliyat ko'rinishlari kabi xususiyatlari hisobga olinishi kerak. Bir vaqtda olinadigan axborotlar loyihaning to'lovga qodirligini baholashda navbatdagi muhim qadam sifatida baholanishi mumkin.

Keyingi bosqichda loyihani moliyalashtirish (pul mablag'lari harakati rejasini) manbalarining shakllanishi va undan foydalanish rejasini ishlab chiqiladi. Ahamiyatli darajada asoslangan bu bosqichning ma'lumotlari loyihalarning moliyaviy to'lovga qodirligi to'g'risida yakuniy xulosaga yaqinlashish imkonini beradi.

Foyda bo'yicha rejada keltirilgan daromadlar va harajatlarning tushunchasi pul mablag'larining xaqiqatda harakatini ifodalamaydi. Shunday ekan, realizatsiya qilinadigan mahsulotlarga tushum har doim ham uni yuklashda amalga oshiriladigan davrga tegishli emas. Korxonaning boshqa yo'nalishlardagi faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlar (masalan, moliyaviy va investitsion faoliyati to'g'risida) hisobga olinmaydi.

Korxonaga foydasidan tashqari loyihani amalga oshirishga mablag'lar manbai sifatida yangi aksiyalarni emissiya qilish hisobiga xususiy jamg'arma oshishi, yangi zayomlarni olishi yoki obligatsiyalar chiqarishi sababli majburiyatlarning oshishi, yangi ko'rilayotgan ob'ekt mahsulotlarini ishlab chiqish natijasidagi tushum va boshqa daromadlar qarab chiqilishi mumkin.

Mablag'lardan foydalanish asosiy yo'nalishlari doimiy aktivlarga va aylanna mablag'larni to'ldirilishiga investitsiyalar, joriy ishlab chiqarish faoliyatiga harajatlarni, tashqi qarzdorlikka xizmat ko'rsatish (kreditlarni uzish va foizlar to'lash), byudjet bilan hisob-kitoblar, dividendlar to'lash va xk.

Shunday holat muhim bo'lib, ko'rib chiqilayotgan shaklni tayyorlashda mablag'lar oqimi sifatida korxonada joriy harajatlarning hammasi emas, balki faqatgina operatsion harajatlarni va foiz to'lovlari hisobga olinadi. Amortizatsiya ajratmalari loyihani amalga oshirishni moliyalashtirish manbasi sifatida tasniflanadi. Shuning uchun korxonaning loyihani amalga oshirishga yo'naltirilishi mumkin bo'lgan bo'sh pul mablag'larining umumiy hajmi qarab chiqilayotgan davr oraliqida sof foyda va amortizatsiya ajratmasi summasiga tengdir.

Boshqa tomondan, shuni e'tiborga olish kerakki, tashqi qarzlarni nafaqat foyda hisobiga, balki amortizatsiyani hisobga olgan holda har qanday bo'sh pul mablag'lari hisobiga ham to'lash imkoniyati bor.

Uchinchi yakunlovchi bosqichda asoslangan holda an'anaviy bugalteriya balansini tuziladi, biroq zarurat mavjud bo'lmaganligi sababli va uni ishlab chiqish imkoniyatlari alohidalashtirilgan, yaxlit shaklda (analitik, sintetik balans) olib boriladi. Balansni ishlab chiqish maqsadi - realizatsiya qilinayotgan loyihani moliyaviy manbalari (passiv) va moliyaviy tarkibi (aktiv) o'zgarishi dinamikasining namunasi hisoblanadi.

Bunda korxonaga moliyaviy holatining ma'lum ko'rsatkichlarini aniqlash imkoniyati yuzaga keladi: umumiy va joriy likvidlikni baholash, aylanish tezligi koeffitsienti, umumiy to'lovga layo'qatlilik va boshqalar.

Asosiy diqqat e'tibor loyihaning aylanma mablag'lar ta'minotiga beriladi.

Loyihani amalga oshirishni rejalashtirishda ishlab chiqarish jarayonining barqarorligini ta'minlash va aylanma mablag'larni hisobga olish uchun aylanma mablag'larga extiyojni alohida qarab chiqish kerak.

Ishchi kapital (loyihaning normal realizatsiyasi va uning shakllanishi uchun zarur) hisobi uchun joriy aktivlarning u yoki bu bo'limni tanlashda ajratib turadigan belgilar o'rnatilgan aylanish davri yoki aylanuvchanlik koeffitsientidan kelib chiqib, uning miqdorini me'yorlashtirish imkoniyati bo'lishi zarur. Me'yorlashtiriladigan joriy aktivlarga "Omborda xom ashyo va materiallar zaxirasi", "Tugallanmagan mahsulot", "Tayyor mahsulot", "Tovarlar" va "Pul mablag'lari zaxirasi" kabi moddalar tegishli. Qolgan aylanma aktivlar bo'limlari me'yorlashtirilmaydi.

Me'yorlashtiriladigan joriy passiv bo'limiga "Ish haqi hisobi", "Byudjet bilan hisob-kitoblar", "Personal bilan hisob-kitoblar" kabilari tegishli.

Me'yorlashgan joriy aktivlar va me'yorlashgan joriy passivlar o'rtasidagi farq aylanuvchanlik me'yori va loyiha xususiyatlarini aniqlovchi miqdorni, aylanma kapitaldagi minimal extiyojlarni namoyon etadi. Biz, "aylanma kapitalga extiyoj" va "sof aylanma capital" terminlariga asosiy e'tiborimizni qaratamiz.

Buxgalteriya hisobida kelgusi davr harajatlarni aniqlashda ularga mahsulot tannarxiga tegishli bo'lmagan buxgalteriya balansini tuzish jarayonidagi harajatlarni qamrab oladi. Bunday harajatlarga, masalan, bir yil oldin to'lanadigan ijara to'lovlari hamda ilmiy-tadqiqot ishlanmalariga harajatlar kiradi. Yillik ijara to'lovlari asta-sekin tannarxaga o'tkazib boriladi. Ilmiy tadqiqot ishlanmalariga harajatlar korxonaning xususiy mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi. Ularning natijasiga bog'liq holda ishni yakunlash bo'yicha esa, yo barcha harajatlar zarar sifatida hisobdan chiqariladi yoki ularning keyingi amortizatsiyasi bilan olingan patentlar, nou-xau, boshqa tadqiqot natijalari nomoddiy aktivlar qiymatiga kiritilishi hisobiga asosiy fondlar ortishi imkoniyati paydo bo'ladi.

Barqaror iqtisodiyotda kreditlar bo'yicha foizlar aksionerlik kapitaliga to'lanadigan dividendlarga nisbatan yetarlicha past bo'ladi. Bu holatda aksionerlik kapitalining solishtirma salmog'i minimal imkoniyatga ega bo'ladi, biroq tashqi majburiyatlar bo'yicha to'lovlarning barqarorligining kafolatlanganligini keyinga qoldirilishiga yo'l qo'yib bo'lmaydi.

Respublikamizning hozirgi iqtisodiy rivojlanishi sharoitida kredit foiz stavkalari yuqori hamda aksionerlar oldidagi dividendlar bo'yicha majburiyatlar va ular huquqining himoyalanganligi shu qadar noreal bo'lib, mantiqqa zid bo'lgan holatni yuzaga keltirmoqda.

Ushbu paragrafda kompleks bajarilgan iqtisodiy asosnomalar kapital harajatlarni o'rni to'ldirish davridagi hisob-kitoblarni nazarda tutuvchi sof foyda va amortizatsiya ajratmalarining yillik miqdorini aniqlaydi.

Loyihada kapital qo'yilmalarning o'rni to'ldirish davrini aniqlash maqsadi - kapital harajatlarni o'rni to'ldirishga yo'naltirilgan faoliyatni amalga oshirish bilan bog'liq vaqt oraligini o'rnatish. Bunda hisob-kitobni amalga oshirish jarayonida jami sof foyda va amortizatsiya ajratmalarini investitsion kapitalning qaytimiga yo'naltiriladi.

Xulosa va takliflar. Hozirgi vaqtda respublikamiz iqtisodiyoti uchun muvofiq keladigan innovatsion kon'yunktura sanoat korxonalari uchun tashqi omil sifatida innovatsiyalar jozibadorligini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Innovatsion faoliyat to'g'risida" Qonuni. -T., 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni
3. Vaxabov A.V., Xajibakiev SH.X., Mo'minov N.G. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma / prof. A.V.Vaxabovning umumiy tahriri ostida. - T.: "Moliya", 2010. 328 b.
4. Gozibekov D.G. Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari. - T.: "Moliya", 2003. - 332 b.
5. Chesbrough, H. (2003). The era of open innovation. MIT Sloan Management Review, 44(3), 35-41.
6. Teece, D. J. (2010). Business models, business strategy and innovation. Long range planning, 43(2-3), 172-194.
7. Hall, B. H. (2002). The financing of research and development. Oxford review of economic policy, 18(1), 35-51.
8. Mansfield, E. (1995). Academic research and industrial innovation: An update of empirical findings. Research policy, 24(6),

Innovatsion kon'yunkturani shakllanish holatini baholash bir qator parametrlar yoki ko'rsatkichlarga asoslanadi. Ushbu parametrlar muayyan mamlakatning innovatsiyalarni yaratish va joriy etish salohiyati hamda ularni amalga oshirish bilan bog'liq riskini ifodalovchi ko'rsatkichlardir. Ularning eng muhimlari sifatida: makroiqtisodiy barqarorlik innovatsion infratuzilmaning rivojlanish darajasi, innovatsiya faoliyati huquqiy asoslari; soliq tizimining sifati va soliqqa tortish darajasi; bank tizimi va boshqa moliyaviy institutlar holati va ishonchligi; innovatsiyalarga bo'lgan talab va taklif nisbati, mamlakatda xususiy kapitalning rivojlanish darajasi; fan, ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi integratsiya rivojlanish darajasi, hamkorlar tomonidan shartnoma majburiyatlarining bajarilishi; davlat boshqaruv tizimi kabilarni keltirish mumkin.

Bizning fikrimizcha, respublikamiz sanoati tarmogida innovatsiya muhiti yaxshilanishiga quyidagilar o'z ta'sirini o'tkazadi:

- sanoat korxonalarida samarali boshqaruv tizimini shakllantirish;
- sanoat majmuasi tashkilotlari va korxonalarini likvidligini ta'minlash choralari bo'yicha audit o'tkazish va rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish;
- sanoat majmuasi korxonasi va tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladigan innovatsion faoliyatlarni moliyalashtirishning tashqi manbalar hisobiga rag'batlantiruvchi tizimini ishlab chiqish;
- byudjet mablag'lari hisobiga ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirish bilan birga xususiy kapital asosida innovatsion loyihalarni moliyalashtirishni rag'batlantirish;
- iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashning motivatsion mexanizmini yaratish va raqobat muhitini shakllantirish;
- sanoat korxonalarida foydaning ilmiy-tadqiqot ishlanmalariga yo'naltirilgan qismini soliqdan ozod etish.

Respublikamiz sanoati tarmogining zamonaviy moddiy-texnik bazasini mustahkamlash omili sifatida ishlab chiqarishga innovatsion texnologiyalarni joriy etish, tarmoq rivojlanishining raqobat muhitini yaratish, tovar va xizmatlarning ilg'or dasturlarini ishlab chiqish maqsadida innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iboratdir.

Xulosa qiladigan bo'lsak, qanchalik darajada u yoki bu loyiha korxonasi maqsadlariga (kapital harajatlar hisobga olinadigan muvofiq foyda, korxonasi moliyaviy holatining barqarorligini qo'llab-quvvatlash) erishishni nazarda tutadi. Bunda loyihaning optimalligini baholash uchun optimal ko'rsatkichlar tizimidan foydalaniladi.

Innovatsion loyihani amalga oshirishning moliyaviy to'lovga qodirlikni baholash ko'rsatkichlari tizimi korxonaning rentabellik ko'rsatkichlari, investitsiyalardan foydalanish hamda moliyaviy holatni baholash ko'rsatkichlari asosida takomillashtiriladi.

Korxonaning rivojlantirish, uning samaradorligini oshirish uchun mavjud imkoniyatlarni ishga solish zarur va bizning fikrimizcha korxonaning ilm fan bilan aloqalarini kuchaytirish talab qiladi. Korxonasi o'z faoliyatini tahlil qilish va uni rivojlantirishga olib keladigan omillarni belgilashi uchun yirik iqtisodchi olimlar bilan shartnoma asosida ish olib borishi kerak bo'ladi. Bu o'z samarasini beradi deb hisoblaymiz.

729-741.

9. Mowery, D. C., Nelson, R. R., Sampat, B. N., & Ziedonis, A. A. (2001). The growth of patenting and licensing by US universities: an assessment of the effects of the Bayh-Dole Act of 1980. Research policy, 30(1), 99-119.

10. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2019). Enhancing the Financial Management of Innovation. OECD Publishing.

11. Arundel, A., & Kabla, I. (1998). What percentage of innovations are patented? Empirical estimates for European firms. Research policy, 27(2), 127-141.

12. Belderbos, R., Carree, M., & Lokshin, B. (2004). Cooperative R&D and firm performance. Research policy, 33(10), 1477-1492.

13. Cefis, E., & Marsili, O. (2005). A matter of life and death: innovation and firm survival. Industrial and corporate change, 14(6), 1167-1192.